

تحلیل مقایسه‌ای ارزشیابی دانشگاهیان ایران از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه

دکتر نوروز هاشم‌زهی^۳، دکتر بهروز میرزا^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۴/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۰/۲۵

چکیده

بر اساس مطالعات اکتشافی منظور طراحان از اسلامی‌سازی رسیدن به الگویی است که در آن دانشگاه، استاد، دانشجو و علم دارای صفاتی مانند: مستقل از غرب، خدمت‌کننده و متعهد به مردم ایران، مذهبی، متعهد به نظام جمهوری اسلامی، نوآور و امثال آن باشد. در این مقاله اقدامات اسلامی‌سازی دانشگاه در ایران از نگاه دانشگاهیان ارزشیابی شده است. دانشگاهیان شامل دانشجویان و اعضای هیات علمی دانشگاه های ایران می‌شود که تعداد حجم نمونه ۱۰۹۲ نفر دانشجو و ۵۹۲ نفر استاد می‌باشند. ارزشیابی کنشگران دانشگاهی از برنامه ها چندان مناسب نیست و میزان موفقیت اغلب این برنامه ها در حد متوسط یا کمتر از آن ارزیابی شده اند. کنشگران دانشگاهی ۳۰ برنامه را برای اسلامی سازی دانشگاه مفید نمی‌دانند، فقط از ۴ اقدام دستگاههای اداری در دانشگاهها ارزشیابی مثبت دارند و نسبت به ۳۹ برنامه بی تفاوت بودند. بنابراین، عملیات اجرایی اسلامی سازی نظام سیاسی جایگاه مناسبی در افکار کنشگران دانشگاهی نداشته است.

واژگان کلیدی: برنامه، دانشگاهیان، اسلامی سازی، ارزشیابی.

^۳. استادیار جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شرق و سرپرست دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس.

(no_hashemzahi@yahoo.com)

^۴. استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب.

۱- مقدمه

تعلیم و تربیت یکی از مهمترین پدیده‌های زندگی اجتماعی تلقی می‌شود. زیرا انسان از این طریق تجربه خود را به نسل‌های بعدی منتقل می‌کند. همواره بخش مهمی از بودجه، انرژی، وقت و منابع مادی و معنوی انسانی صرف تعلیم و تربیت شده و البته در آینده نیز خواهد شد. دانشگاه نهادی جدید و وارداتی است، اگر سابقه تأسیس دانشگاه در ایران به ایجاد دارالفنون توسط امیرکبیر نسبت داده شود، حدود ۱۵۰ سال از ورود این نهاد آموزشی غربی به کشور می‌گذرد. در حالی که دانشگاه‌های غربی در حدود ۸۰۰ سال سابقه فعالیت دارند.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، دانشگاه‌های کشور با ایده و ساختاری که از رژیم سابق به ارث رسیده بود، با توجه با فضای باز سیاسی موجود نمی‌توانستند به حیات علمی خود ادامه دهند. بنابراین بحران، منجر به تعطیلی دانشگاه و اعلام انقلاب فرهنگی شد. در تداوم بحران‌های محلی و منطقه‌ای، به ویژه درگیری ایران در جنگ تحمیلی با عراق، دانشگاه‌های کشور توسعه نیافته و حتی بخش زیادی از مدارس و مراکز آموزش عالی در هم ادغام شده و با نام جدیدی فعالیت دانشگاهی خود را آغاز نمودند. زیرا در این هنگام «سیاست دولت در بعد ساختاری تمرکز در اداره کردن دانشگاه‌ها و کنترل بر فعالیت آنها بود» (گلکار، ۱۳۸۷: ۷۵). صرفه‌جویی در بودجه و اعتبارات، کاهش دیوان‌سالاری، لزوم اتخاذ خط‌مشی‌های اساسی و انسجام قاطع اهداف در جهت اهداف انقلاب، ضرورت این تمرکزگرایی آموزشی را توجیه می‌کرد. بنابراین، دو وزارتخانه «فرهنگ و هنر» و «علوم و آموزش عالی» در هم ادغام شده و وزارت جدید «فرهنگ و آموزش عالی» تشکیل گردید. این سیاست در دهه اول انقلاب تداوم داشت تا این که با پایان جنگ و آغاز دوران سازندگی شرایط اجتماعی کشور سیاست دیگری را اقتضا نمود. در واقع، پس از یک دوره رشد قابل ملاحظه، در شاخص‌های کمی و کیفی نظام آموزش عالی کشور در دهه پنجاه، در بستر شرایط انقلابی کشور در سال‌های ۵۹ تا ۶۷ کاهش مشخص

و واضحی در شاخص مذکور صورت گرفت. نقطه اوج این افت، تعطیلی دانشگاه در سال‌های ۵۹ تا ۶۱ بود که به فراخور انقلاب فرهنگی انجام شد. اما با جایگزینی دولت هاشمی به جای دولت موسوی و تمرکز بر سیاست سازندگی کشور در عرصه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و همچنین با توجه به تقاضای روز افزون نسل جوان برای ورود به دانشگاه‌ها، دولت سیاست گسترش آموزش عالی را در پیش گرفت. «به همین دلیل نیز هست که در طی برنامه پنج ساله اول و دوم کلیه شاخص‌های کمی رشد کرد.» (گلکار، ۱۳۸۷: ۲۵۹) در واقع، هم تعداد دانشجویان به نحو تصاعدی رشد داشت و هم تعداد مراکز آموزش عالی در سال‌های ۶۷ تا ۸۴ به شدت رشد نمودند. رشد مراکز آموزش عالی در دهه هفتاد با تأسیس دانشگاه‌های مختلف همراه شد. در کنار تأسیس و رشد سریع دانشگاه آزاد که از اوایل دهه ۶۰ آغاز شده بود، دانشگاه دولتی پیام نور، در اواخر دهه ۶۰، دانشگاه جامع علمی - کاربردی در اوایل دهه ۷۰ و دوره‌های شبانه دانشگاهی در اواخر این دهه و اوائل دهه هشتاد رشد کردند. «تأسیس دانشگاه‌های فوق نه تنها باعث افزایش سریع تعداد دانشجویان در سال‌های گذشته شده بود، بلکه اصولاً نظام آموزش عالی در ایران را به گونه‌ای اساسی تغییر داد تا جایی که به بیان بسیاری سیستم آموزش عالی در ایران از نظام نخبه‌گرایانه به سمت دانشگاه انبوه و توده‌ای حرکت کرده است» (گلکار، ۱۳۸۷: ۲۶۰). با این حال، گسترش آموزش عالی و افزایش تعداد دانشجویان باعث تقویت طبقات متوسطی شد که سنخیت ایدئولوژیک چندانی با نظام سیاسی نداشتند. افزایش تعداد پذیرفته شدگان زن در دانشگاه‌ها نیز تغییر هرم جنسی در مراکز آموزش عالی را به دنبال داشت. یعنی «در حالی که در سال ۵۸-۱۳۵۷ میزان حضور زنان در دانشگاه بالغ بر ۳۰/۸ درصد بود، این درصد در سال ۷۶-۱۳۷۵ به ۳۸/۵، در سال ۸۰-۱۳۷۹ به ۴۷/۳ و در سال ۸۲-۱۳۸۱ بالغ بر ۵۰/۷ درصد رسید. این میزان در دانشگاه‌های دولتی به مراتب بیشتر نیز می‌باشد.

به طوری که در سال‌های اخیر بالغ بر ۷۰ درصد پذیرفته شدگان دانشگاه‌های دولتی را زنان تشکیل می‌دهند» (همان، ۲۶۰).

ماهیت اسلامی سازی دانشگاه از نظر طراحان این طرح الگویی است که در آن دانشگاه، استاد، دانشجو و علم دارای این صفات باشند: مستقل از غرب، اسلامی، خدمت کننده و متعهد به مردم ایران، مذهبی، دانشگاه محل تحصیل و تهذیب، متعهد به نظام جمهوری اسلامی، نوآور، استکبار ستیز، حاکمیت ارزشهای دینی بر آن، برخوردار از تعمق و ژرف نگری، برخوردار از سرعت عمل، دانشگاهی که در آن تضارب آراء و افکار با سعه صدر توأم باشد، دانشگاهی که در آن توجه به دنیا و آخرت توأم باشد، دانشگاهی که در آن علم و دین توأم باشد، دانشگاهی که در آن کار سیاسی با سلامت نفس توأم باشد، دانشگاهی که در آن وحدت هدف با تنوع رشته‌ها توأم باشد، دانشگاهی که در آن اخلاق با تلاش توأم باشد، دانشگاهی که بوسیله آن همه مشکلات جامعه حل شود، دانشگاهی که بوسیله آن فرهنگ مستقل شود، دانشگاهی که بوسیله آن کشور نجات پیدا کند، دانشگاهی که بوسیله آن کشور اصلاح شود، دانشگاهی که مبدأ همه تحولات باشد، دانشگاهی که در رأس امور باشد، دانشگاهی که مبدأ تعیین سرنوشت باشد، علمی که بومی باشد، علمی که مفید برای مردم ایران باشد. برای متصف کردن دانشگاه به صفات بالا در سه دهه گذشته از سوی دستگاههای مختلف اقدامات فراوانی انجام گرفته است. سنجش ارزیابی دانشگاهیان از اقدامات اسلامی سازی دانشگاه و ابعاد مختلف آن یکی از اهداف تحقیق است. سایر اهداف پژوهش به شرح زیر است.

۱) شناخت میزان تعارض اقدامات "اسلامی سازی دانشگاهها" با رعایت هنجارهای علم از نظر کنشگران دانشگاهی. ۲) شناخت میزان ایجاد اختلال اقدامات "اسلامی سازی دانشگاهها" بر نظام پاداش دهی در درون فضای دانشگاه از دید کنشگران دانشگاهی. ۳) شناخت میزان ایجاد اختلال اقدامات "اسلامی سازی دانشگاهها" بر ارتباطات علمی دانشگاههای کشور با

دانشگاههای خارج از نظر کنشگران دانشگاهی (۴). شناخت میزان تأثیر اقدامات "اسلامی سازی دانشگاهها" بر حرفه ای شدن فعالیتهای علمی در دانشگاهها از نظر کنشگران دانشگاهی (۵). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از میزان شفافیت "پروژه اسلامی سازی دانشگاهها" (۶). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از متولی "پروژه اسلامی سازی دانشگاهها" در درون سازمان (۷). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از بومی بودن یا نبودن "اسلامی سازی دانشگاهها" (۸). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از میزان عدم تمایز ساختی پروژه "اسلامی سازی دانشگاهها" (۹). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از میزان عدم تمایز فرهنگی پروژه "اسلامی سازی دانشگاهها" (۱۰). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از رابطه نهاد علم با پروژه "اسلامی سازی دانشگاهها" (۱۱). شناخت ارزیابی کنشگران دانشگاهی از میزان ایدئولوژیک بودن پروژه "اسلامی شدن دانشگاهها".

این تحقیق با روش ارزشیابی انجام می شود. ارزشیابی نوعی ارزیابی از مداخله های اجتماعی است. ارزشیابی یک روش تلفیقی و نوعی تحقیق کاربردی **Applied Research** است. در این روش از بسیاری از روشهای دیگر (پیمایش و آزمایش و ...) استفاده می شود. ارزشیابی دانشجویان از برنامه های اسلامی سازی دستگاہها با استفاده از روش پیمایش بدست آمده است. جامعه آماری دانشگاهیان کشور شامل کلیه دانشجویان (بجز دانشجویان سال اول)، اعضای هیات علمی دانشگاههای دولتی (وزارت خانه های علوم و بهداشت) و آزاد سراسر کشور بودند. با توجه به اینکه در این تحقیق برای گردآوری داده ها می بایست به دو گروه از پاسخگویان یعنی دانشجویان و اعضای هیات علمی مراجعه می شد، لذا براساس تناسب حجم جامعه آماری ارائه شده به تعیین حجم نمونه برای هر یک از موارد مزبور بر اساس فرمول نمونه گیری کوکران اقدام گردید که در نهایت حجم نمونه برای دانشجویان دانشگاههای دولتی و آزاد هر کدام ۶۲۵ نفر و حجم نمونه برای هیات علمی دانشگاههای دولتی و آزاد هر کدام ۴۰۰

نفر تعیین گردید. در این مطالعه متناسب با اهداف طرح و گستره جغرافیایی، دانشگاه‌های استانهای کشور را به ۱۰ منطقه فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی تقسیم نموده و از هر منطقه یک استان را با روش تصادفی ساده بعنوان نمونه انتخاب و در هر استان با همین روش دو شهر را انتخاب و در هر شهر با روش تصادفی ساده یک یا دو دانشگاه انتخاب شدند و از هر دانشگاه، چند دانشکده و از میان هر دانشکده چند گروه آموزشی و از میان هر گروه آموزشی تعداد مورد نظر دانشجویان و اعضای هیأت علمی با روش تصادفی ساده و سیستماتیک انتخاب و مورد پرسش قرار گرفتند. فرد دانشگاهی (دانشجو، عضو هیأت علمی) واحد تحلیل این مطالعه به شمار می رود. با این وجود نتایج این پژوهش را نمی توان با اطمینان بالا به تمام دانشگاههای ایران تعمیم داد.

در این تحقیق اجرای آزمون آلفاکرونباخ برای تعیین حدود اعتماد به کاررفته است. ابتدا پرسشنامه تهیه شده روی یک نمونه ۵۰ نفری از جمعیت نمونه اجرا گردید و آلفا کرونباخ همه مولفه های آن بالاتر از ۰/۷۰ بدست آمد. پس از اجرای نهایی و جمع آوری اطلاعات میدانی یکبار دیگر ضرایب آلفای کرونباخ کل و زیر مقیاس های پرسشنامه محاسبه گردید که نتایج آن به شرح جدول زیر است.

جدول آمادگی آلفا کرونباخ به نسبت کل نمونه، دانشجویان و اعضای هیأت علمی

اندازه آلفا			تعداد مؤلفه	نام متغیر
دانشجویان	اعضای هیأت علمی	کل		
۰/۸۸۹	۰/۹۱۸	۰/۹۰۰	۲۱	تغییر محتوای علم
۰/۹۸۴	۰/۹۸۷	۰/۹۸۵	۷۳	اقدامات اسلامی شدن
۰/۸۹۰	۰/۸۶۹	۰/۸۸۶	۲۶	گرایش به دین
۰/۷۰۶	۰/۷۴۶	۰/۷۶۹	۸	گرایش سیاسی

اعمال روش سازه ای و محتوا به بالا بردن اعتبار ابزار این تحقیق کمک کرده است. در این فرآیند برای تعدادی از صاحب نظران اسلامی سازی و روش تحقیق، شاخص ها و سؤالات ارسال گردید و از آنان خواسته شد تا نقطه نظرات خود را پیرامون شاخص ها و سؤالات مشخص نمایند.

۲- پیشینه اسلامی سازی دانشگاه در ایران

گفتمان مقاومت در برابر گسترش فرهنگ غرب با عناوینی چون «استقلال»، «احیاء» و «حفظ هویت»، رشد کرده است. در جوامع شرقی و به ویژه در ایران، تقابل فرهنگ بومی (ایرانی - اسلامی) و فرهنگ غربی از چالش‌های عمده دوپست سال اخیر به شمار می‌رود (ر.ک. به : خان محمدی، ۱۳۸۵ : ۸۶-۸۱). تلاش‌های بومی‌سازی علوم با عنوان جنبش ملی کردن علوم پس از خروج استعمارگران در کشورهای آسیایی اوج گرفت. جنبش بازنویسی تاریخ هند و جنبش ملی کردن علوم اجتماعی در چین نمونه‌ای از این گونه تلاش‌هاست که البته نتایج موفق و چشمگیری در پی نداشت. در اوایل دهه هفتاد میلادی، در برخی از کشورهای اسلامی چون پاکستان و مالزی، نخبگان و مؤسسات مختلف علمی و فرهنگی به اسلامی‌سازی علوم همت گماشتند. موسسه اسلامی کردن علوم در پاکستان با حمایت مالی کشور عربستان سعودی تلاش داشت که دستاوردهای جدید علوم تجربی را با آموزش‌های دین اسلام سازگار کند. در این کشور ابوالاعلاء مودودی بارها از بی‌تفاوتی دانشگاه‌ها نسبت به دین انتقاد نمود و در مالزی نقیب العطاس کتاب آموزش اسلامی را نوشت و ایده اسلامی شدن مراکز آموزشی را ارائه داد. در مصر نیز مبارزات دانشگاه الازهر با جریان سکولاریسم، قوی‌ترین جبهه برخورد مسلمانان با لائیک شدن و سکولار گردیدن دانشگاه تلقی می‌شد. اسلامی‌سازی معرفت، اولین بار در کنفرانس ۱۹۷۷ مکه مطرح شد، گرچه اندیشمند ایرانی، سید حسین نصر قبلاً از آن سخن به میان آورده بود. در ایران نیز از دهه ۱۳۴۰ برخی محافل مذهبی و گروهی از روحانیون و

روشنفکران دینی (چون جلال آل‌احمد) انتقاداتی به برنامه‌های فرهنگی و آموزشی رژیم پهلوی و رواج غرب‌زدگی داشتند (ر.ک. به: ذاکر صالحی، ۱۳۸۲: ۱۶۷-۱۷۰). بر این سیاق، نخستین مرحله از سابقه تاریخی دانشگاه اسلامی در ایران را باید در تأسیس جامعه تعلیمات اسلامی جستجو کرد که البته به عنوان یک الگوی نظری و عملی در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز مورد توجه قرار داشت. نهاد مذهب و قشر روحانیت، حتی در دوره حاکمیت رژیم پهلوی نیز دنبال تشکیل مدارس و دانشگاه‌های اسلامی بودند. در این راستا، جامعه تعلیمات اسلامی در سال ۱۳۲۲ به وسیله شیخ عباسعلی قرائتی سبزواری معروف به شیخ عباسعلی اسلامی تأسیس شد. اودر این مسیر از حمایت و پشتیبانی بازاریان متدین و برخی مراجع و علمای بزرگ نیز برخوردار بود، لذا در تهران و سپس در برخی شهرستان‌های دیگر کشور به گشایش چنین مدارسی همت گماشت. (کریمی پور، ۱۳۸۱: ۷۷). اما رژیم پهلوی با تصویب قانون آموزش رایگان در سال ۱۳۵۳، بسیاری از مدارس آن را مصادره کرد و تحت نظارت خود درآورد (ر.ک. به: همان، ۵۷ و ۷۷). علاوه برآن، رژیم در صدد کنترل رویکرد فرهنگی نیروهای مذهبی و اهداف آموزشی روحانیت و ایجاد انحراف در مسیر آموزش‌های دینی از طریق تأسیس برخی مدارس دینی و دانشگاه‌های مذهبی و اسلامی برآمد.

پس از حاکمیت نظام جمهوری اسلامی بر ایران، فرصت تاریخی مناسبی برای پیگیری آرمان تاریخی نیروهای مذهبی مبنی بر حاکمیت فرهنگ اسلامی بر مدارس و دانشگاه‌های کشور فراهم آمد.

فرآیند اسلامی‌سازی دانشگاه‌ها در سال ۱۳۵۹ آغاز و منجر به تعطیلی دانشگاه‌های کشور شد که به انقلاب فرهنگی موسوم گردید. بنیانگذار انقلاب اسلامی در تاریخ ۵۹/۳/۲۳ فرمان تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی را صادر کرد و آن را مأمور اسلامی کردن دانشگاه نمود. آغاز جنگ تحمیلی این گفتمان سیاسی را عقیم ساخت و به گونه‌ای در حد ارشادی محدود نمود. از این رو،

دانشگاه‌های کشور پس از دو سال تعطیلی، به تدریج باز شدند. امام خمینی(ره) همچنین در مورخ ۶۳/۹/۱۶ فرمان تشکیل شورای عالی انقلاب فرهنگی را صادر کرد. پس از بازگشایی دانشگاه‌ها در مهر ماه ۱۳۶۲ بحث اسلامی کردن دانشگاه‌ها دنبال شد. و فعالیت‌های فراوانی انجام گرفت. پس از پایان جنگ و با شروع دوران سازندگی، در سال ۱۳۷۴ انقلاب فرهنگی و اسلامی کردن دانشگاه‌های کشور دوباره مطرح گردید(ر.ک. به : همان، ۸۷-۸۶). به طور کلی، گام‌های اساسی در فرآیند اسلامی کردن دانشگاه‌ها را به صورت زیر می‌توان ترسیم کرد :

۱) موج اول اسلامی کردن دانشگاه‌ها با اعلام انقلاب فرهنگی و تعطیلی دانشگاه‌ها شروع شد و با تشکیل ستاد انقلاب فرهنگی در جهت اهداف زیر ادامه یافت:

۱-۱) تربیت اعضای هیأت علمی و گزینش شایستگان؛

۱-۲) انتخاب و گزینش دانشجویان مناسب ؛

۱-۳) اسلامی کردن جو عمومی دانشگاه و تغییر برنامه‌ها و متون درسی؛

ستاد انقلاب فرهنگی در راستای اهداف خویش اقدام به تأسیس کمیته اسلامی کردن دانشگاه‌ها، حوزه اجرایی دانشگاه‌ها و حوزه تهیه و تدوین برنامه‌های آموزشی نمود. تأسیس شورای عالی انقلاب فرهنگی و تداوم روند اسلامی کردن دانشگاه‌ها در جهت تقویت موج نخستین بود؛

۲) موج دوم اسلامی کردن دانشگاه‌ها در دهه دوم انقلاب اسلامی و در دولت موسوم به سازندگی آغاز شد و تأسیس شورای اسلامی شدن مراکز آموزشی از فعالیت‌های عمده آن به شمار می‌رود.

۳) موج سوم اسلامی کردن دانشگاه‌ها در میانه دهه سوم انقلاب ایجاد شد که با آغاز دوره نهم ریاست جمهوری و حاکمیت اصول‌گرایان بر قوه مجریه و نظام آموزشی کشور مصادف

بود. در این فرایند دستگامهای زیادی شکل گرفت و این دستگامها صدها برنامه به اجرا درآورده اند که در این مقاله نتایج ۷۳ مورد از این مداخله ها ارزشیابی می شود. داوری درباره موفقیت یا ناکامی برنامه های اجتماعی هدف اساسی هر تحقیق ارزشیابی است.

اسلامی سازی دانشگاهها، نسبت مستقیمی با حوزه مطالعاتی جامعه شناسی علم دارد؛ چرا که اسلامی سازی دانشگاهها می تواند هم پدیده ای درون نهاد علم و هم به عنوان معلول تاثیر نهادهای دین و سیاست بر دانشگاه به مثابه اردوگاه علم تلقی شود. اقدامات اسلامی ساز تاثیرات زیادی در محتوای علم ایجاد می کند. ارزیابی این تاثیرات با نظریه های جامعه شناسی علم تبیین می شود.

جدول خلاصه بیان نظری و مفهومی

ردیف	نظریه	متغیرهای کلیدی	گویه‌ها
	نظریه ساخت هنجاری علم	میزان تعارض اسلامی شدن دانشگاهها با هنجارهای علم	اسلامی شدن دانشگاهها با روح نقادی علم تعارض دارد (شک سازمان یافته).
			فضای علم باید به روی همه استعدادها باز باشد. اسلامی شدن دانشگاهها اجرای این اصل را مخدوش می کند (کلیت گرایی).
			اسلامی کردن دانشگاهها باعث می شود تا آراء و نظریات برخی از دانشمندان به راحتی در دانشگاهها مورد بحث و بررسی قرار نگیرد (بیطرفی).
			اسلامی شدن دانشگاهها باعث گشوده شدن حوزه های مطالعاتی جدید می شود (بداعت).
			اسلامی کردن دانشگاهها با این اصل که «علم میراث مشترک بشریست» تعارضی ندارد (مالکیت جمعی).
			محتوای علم را نمی توان اسلامی کرد (کلیت گرایی: اسلامی کردن همان جزمیت گرایی در فضای علم است).
۱	نوع تاثیر اسلامی شدن دانشگاهها بر نظام پاداش دهی در درون دانشگاه	میزان تاثیر اسلامی شدن دانشگاهها	اسلامی شدن دانشگاهها باعث شده است تا برخی از افرادی که صلاحیت علمی چندانی ندارند به سمتهای علمی دست پیدا کنند که حقتشان نبوده است (نظام پاداش دهی).
			اسلامی شدن دانشگاهها باعث جدایی و فاصله هر چه بیشتر دانشگاههای ایران از فضای علمی موجود در سطح جهانی می شود (ارتباطات علمی)
	بر ارتباطات علمی دانشگاهها	میزان تاثیر اسلامی شدن دانشگاهها بر ارتباطات علمی دانشگاهها	اسلامی کردن دانشگاهها باعث نزدیکی هر چه بیشتر دانشگاههای ایران به فضای علمی موجود در سایر کشورهای اسلامی می شود (ارتباطات علمی)
			اسلامی شدن دانشگاهها مانع حرفه ای شدن و تخصصی شدن فعالیتهای علمی در داخل دانشگاههاست (حرفه ای شدن/ایزار رفع نیازهای سایر نهادها شدن).
۲	رویکرد سازمان اجتماعی علم	حرفه ای شدن دانشگاهها	اسلامی شدن دانشگاهها می تواند باعث رواج حوزه های از تحقیقات در دانشگاهها شود که نیازهای جامعه ما به عنوان یک جامعه اسلامی را برآورده سازد (حرفه ای شدن/ایزار رفع نیازهای سایر نهادها شدن).
			متولی اسلامی شدن دانشگاهها در داخل «سازمان پوروکراتیک دانشگاه» نامعلوم است (تداخل نقش یا عدم تمایز یافتگی نقش و کارکرد در درون سازمان علم).
			اسلامی شدن دانشگاهها امری مبهم و ناشفاف است (روابط بین بخشهای مختلف درون فضای دانشگاه).

<p>باید بخشی از سازمان دانشگاه (برای مثال معاونت آموزشی یا پژوهشی یا فرهنگی) به شیوه ای مشخص نقش اسلامی کردن دانشگاهها را بر عهده گیرد (تمایز یافتگی نقش و کارکرد در درون سازمان علم).</p>	<p>عدم تمایز یافتگی نقش در درون سازمان دانشگاه</p>		
<p>اسلامی شدن دانشگاهها به معنای دخالتگری حوزه دین در نهاد علم است و این با اصول فعالیت علمی مغایرت دارد (عدم تمایز یافتگی فرهنگی).</p>	<p>اسلامی شدن دانشگاهها به مثابه عدم تمایز یافتگی فرهنگی</p>		
<p>اسلامی شدن دانشگاهها به معنای دخالتگری حوزه سیاست در نهاد علم است و این با اصول فعالیت علمی مغایرت دارد (عدم تمایز یافتگی ساختی).</p>	<p>اسلامی شدن دانشگاهها به مثابه عدم تمایز یافتگی ساختی</p>		
<p>اسلامی شدن دانشگاهها استقلال دانشگاهها را تهدید می کند (عدم تمایز یافتگی ساختی).</p>		<p>رویکرد کارکردگرای برونگرا</p>	<p>۳</p>
<p>در هر کشوری باید از علم استفاده بومی شود و اسلامی شدن دانشگاهها اقدامی در همین راستاست (رفع نیازهای کارکردی سایر نهادها توسط نهاد علم).</p>	<p>میزان تاثیر اسلامی شدن دانشگاهها بر برآورده شدن نیاز سایر نهادها از نهاد علم</p>		
<p>علوم در شرایط جدید با بحران مواجه اند و با اسلامی شدن دانشگاهها می توان علوم را از این بن بست خارج ساخت (برآورده شدن نیازهای نهاد علم توسط نهاد دین).</p>	<p>میزان تاثیر اسلامی شدن دانشگاهها بر برآورده شدن نیازهای نهاد علم از نهاد دین</p>		
<p>دولت با اسلامی کردن دانشگاهها در پی همسو کردن دانشجویان با اهداف نظام است (ایدئولوژیک بودن پروژه اسلامی شدن).</p>	<p>ایدئولوژیک بودن پروژه اسلامی شدن دانشگاهها</p>	<p>رویکرد مارکسیستی</p>	<p>۴</p>
<p>اسلامی شدن دانشگاهها بیش از آنکه خصلتی علمی داشته باشد خصلتی سیاسی دارد (ایدئولوژیک بودن پروژه اسلامی شدن).</p>			

یافته‌های تحقیق

(۱) ویژگی‌های اعضای هیأت علمی

حدود ۴۲ درصد مربی آموزشیار، حدود ۳۹ درصد استادیار و حدود ۱۳ درصد دانشیار و بالاتر بودند. ۸۱/۴ درصد متأهل، ۱۲ درصد مجرد بوده و حدود ۷ درصد نیز وضع تأهل خود را مشخص نکرده اند. متوسط سابقه عضویت آنها ۷ سال بدست آمده است. حدود ۳ درصد از اعضای هیأت علمی مذهب تسنن، ۹۰/۵ درصد مذهب تشیع داشته و حدود ۷ درصد نیز نوع مذهب خود را مشخص نکرده اند. زبان مادری آنان فارسی ۵۸ درصد، ترکی ۲۱/۵ درصد، کردی ۵/۴ درصد، عربی ۴/۴ درصد، لری ۲/۹ درصد، گیلکی ۱/۷ درصد و بلوچی ۰/۲ درصد، بوده است. دانشگاه متبوع آنها به ترتیب دولتی (وزارت علوم) ۲۹ درصد، دولتی (وزارت بهداشت) ۲۴ درصد و آزاد اسلامی ۴۶/۸ درصد بوده است. توزیع فراوانی ۵۹۲ عضو هیأت علمی در ۲۹ دانشگاه کشور است. پاسخ دهندگان در تنوعی از ۴۶ رشته مختلف توزیع شده اند که ۲۵/۳ درصد در گروه علوم انسانی و اجتماعی، ۱۷/۴ درصد در گروه فنی و مهندسی، ۱۰ درصد در گروه پزشکی، ۱۰ درصد در گروه علوم کشاورزی، ۹/۵ درصد در گروه علوم پایه پزشکی و ۵/۹ درصد در گروه علوم ریاضی و فیزیک تحصیل کرده اند.

(۲) ویژگی‌های دانشجویان

۴۹/۵ درصد زن و ۴۹/۴ درصد مرد بودند. متوسط سن آنان ۲۲/۴ بدست آمده است. کاردانی ۱۲ درصد، کارشناسی حدود ۷۹ درصد، کارشناسی ارشد و دکتری حرفه ای ۸ درصد و دکتری تخصصی ۱ درصد بودند. ۹۵/۵ درصد مذهب تشیع و ۴/۵ درصد مذهب تسنن داشته اند. فارسی ۵۹ درصد، ترکی ۱۸/۱ درصد، لری ۶ درصد، کردی ۵/۷ درصد، گیلکی ۴/۸ درصد، عربی ۳/۳ درصد و بلوچی ۰/۳ درصد لهجه دانشجویان را تشکیل داده است. علوم انسانی و اجتماعی ۳۵/۲ درصد، علوم فنی و مهندسی ۲۳/۴ درصد، علوم پایه پزشکی ۲۱/۴ درصد، ریاضی

و فیزیک ۸/۲ درصد و پزشکی ۴/۶ درصد از حجم نمونه را به خود اختصاص داده اند. ۳۶ درصد دانشجویان در مراکز آموزش عالی وزارت علوم ۹/۴ درصد در مؤسسات آموزش وزارت بهداشت و ۵۴/۳ درصد نیز در واحدهای دانشگاه آزاد تحصیل می کرده اند.

۳) رتبه بندی و مقایسه ارزشیابی اسلامی سازی در بین دانشجویان و اعضای هیات علمی اعضای هیأت علمی و دانشجویان به یک اندازه با این مؤلفه که "اسلامی کردن دانشگاهها می تواند باعث رواج حوزه هایی از تحقیقات در دانشگاهها شود که نیازهای جامعه ما به عنوان یک جامعه اسلامی را برآورده سازد" موافقت داشتند. این مؤلفه و دو مؤلفه دیگر به ترتیب بالاترین رتبه را نزد کنشگران دانشگاهی دارند. بنابراین در رتبه دوم و سوم ارزشیابی کنشگران "اسلامی شدن دانشگاهها باعث گشوده شدن حوزه های مطالعاتی جدید می شود" و "اسلامی کردن دانشگاهها با این اصل که علم میراث مشترک بشریست تعارضی ندارد" قرار دارد که در مؤلفه سوم ارزشیابی دانشجویان بالاتر از اعضای هیأت علمی است. گرچه این مؤلفه ها در اولویت اول تا سوم قرار دارند اما در مجموع هر کدام نمره ۳/۵ از پنج بدست آورده اند که نشان می دهد ارزشیابی کنشگران از این مؤلفه ها چندان شدید نیست.

در سنجش مؤلفه های محتوای علم و دانشگاه، در شش مؤلفه ارزشیابی دانشگاهیان کمتر از متوسط بدست آمده و مؤلفه ها مردود شده اند. این مؤلفه ها عبارتند از: اسلامی کردن دانشگاهها باعث شده است تا برخی از افرادی که صلاحیت علمی چندانی ندارند به سمتهای علمی دست پیدا کنند که حقتان نبوده است (موافقت با این مؤلفه نمره کمتر احراز می کند)، باید بخشی از سازمان دانشگاه (برای مثال معاونت آموزشی یا پژوهشی یا فرهنگی) به شیوه ای مشخص نقش اسلامی کردن دانشگاهها را بر عهده گیرد (موافقت با این مؤلفه نمره کمتر احراز می کند)، اسلامی کردن دانشگاهها بیش از آنکه خصلتی علمی داشته باشد خصلتی سیاسی دارد (موافقت با این مؤلفه نمره کمتر احراز می کند)، متولی اسلامی کردن دانشگاهها در داخل

دانشگاه معلوم است، اسلامی کردن دانشگاهها امری مبهم و ناشفاف نیست و دولت با اسلامی کردن دانشگاهها در پی همسو کردن دانشجویان با اهداف نظام نیست. ۱۲ مؤلفه دیگر بینابین هستند. از مجموع ۲۱ مؤلفه در ۴ مؤلفه ارزشیابی دانشجویان بیشتر از اعضای هیأت علمی است. در ۳ مؤلفه ارزشیابی اعضای هیأت علمی بیشتر از ارزشیابی دانشجویان است و در ۱۴ مؤلفه ارزشیابی هر دو گروه یکسان بدست آمده است. نتیجه قطعی در سنجش مؤلفه های محتوای علم این است که کنشگران دانشگاهی نسبت به اسلامی سازی علم چندان خوشبین نیستند.

۴ رتبه بندی آمارهای برنامه های اسلامی با استفاده از هر سه سال گذشته و مقایسه میانگین

آمارهای بین دو گروه

نتیجه مقایسه	معدل ارزشیابی کل جامعه	مقایسه میانگین ارزشیابی دو گروه		رتبه ارزشیابی	برنامه
		میانگین	واریانس		
یکسان	3.7357	یکسان	متفاوت	۱	برگزاری عمره دانشجویی
یکسان	3.5756	یکسان	یکسان	۲	برگزاری اردوهای زیارتی برای دانشجویان
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.5738	متفاوت	یکسان	۳	برگزاری جشنواره های قرآنی برای دانشجویان دانشگاه
ارزشیابی دانشجویان بالاتر از اعضای هیأت علمی است	3.5441	متفاوت	یکسان	۴	برگزاری جشنهای ازدواج دانشجویی در دانشگاه
یکسان	3.4961	یکسان	یکسان	۵	برگزاری اردوهای آموزشی برای دانشجویان
یکسان	3.4667	یکسان	یکسان	۶	برگزاری کانون های دانشجویی برای دانشجویان
یکسان	3.4650	یکسان	یکسان	۷	اخراج اعضای هیأت علمی وابسته به احزاب و مکاتب فکری الجادی از دانشگاه
یکسان	3.4274	یکسان	یکسان	۸	آشنا ساختن دانشجویان با فرهنگ ایثار و شهادت در دانشگاه

یکسان	3.394 7	یکسان	یکسان	۹	اخراج دانشجویان مبلغ مکاتب فکری الحادی از دانشگاه
یکسان	3.3894	یکسان	یکسان	۱۰	برگزاری اردوهای زیارتی برای اعضای هیات علمی دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	3.3810	متفاوت	یکسان	۱۱	تقویت پیوند حوزه و دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	3.3642	متفاوت	یکسان	۱۲	بسط فرهنگ و تفکر بسیجی در میان اعضا هیات علمی دانشگاهها
یکسان	3.3541	یکسان	یکسان	۱۳	برگزاری اردوهای آموزشی برای اعضای هیات علمی دانشگاه
یکسان	3.2724	یکسان	یکسان	۱۴	رعایت معماری سنتی و اسلامی در ساختن بناهای جدید در دانشگاه
یکسان	3.2593	یکسان	یکسان	۱۵	سامان دادن به دروس معارف اسلامی دانشگاه و استادان این دروس
یکسان	3.2172	یکسان	یکسان	۱۶	استفاده از چادر مشکی بعنوان حجاب برتر توسط زنان در دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	3.2082	متفاوت	یکسان	۱۷	اقامه نماز جماعت در دانشگاهها
یکسان	3.1630	یکسان	یکسان	۱۸	اولویت صلاحیت اخلاقی، عمومی، سیاسی و اپیدئولوژیک اعضای هیات علمی بر صلاحیت علمی آنان در زمان استخدام در دانشگاه
یکسان	3.1511	یکسان	یکسان	۱۹	تربیت استادانی متعهد به اسلام و انقلاب در دانشگاههای تربیت مدرس، امام صادق و...
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	3.1433	متفاوت	یکسان	۲۰	تدوین کتابهای علوم انسانی بر اساس ارزشهای انقلاب اسلامی
یکسان	3.1348	کسان ^۲	کسان ^۲	۲۱	اخراج اعضای هیات علمی وابسته به احزاب دگر اندیش از دانشگاه

ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.1283	م تفاوت	م تفاوت	۲۲	اخراج اعضای هیأت علمی مشهور به فساد اخلاقی و بی بند و باری از دانشگاه
یکسان	3.1194	یکسان	متفاوت	۲۳	تقدم ملاک داشتن سابقه مبارزاتی و همکاری با انقلاب اسلامی بر ملاک تجربه و برتری علمی در گزینش استاد
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.1186	متفاوت	یکسان	۲۴	تفکیک بخشهای بیماران مرد و زن در دانشگاههای وزارت بهداشت
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.1112	متفاوت	یکسان	۲۵	مراقبت حراست بر دانشجویان و اعضای هیأت علمی و کارمندان دانشگاه برای جلوگیری از انحراف آنان از ارزشهای اسلامی و اظهار نظر درباره آنها
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.1090	متفاوت	یکسان	۲۶	نظارت بر مسائل اسلامی مراکز هنری، ورزشی و خوابگاههای دانشجویی دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0956	متفاوت	یکسان	۲۷	جداسازی سلف سرویس دانشجویان دختر و پسر
یکسان	3.0701	یکسان	یکسان	۲۸	اضافه کردن دروس معارف و تاریخ اسلام و متون اسلامی به دروسهای دانشجویان
یکسان	3.0694	یکسان	یکسان	۲۹	افزایش احداث مسجد در محیط دانشگاهها
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0683	متفاوت	یکسان	۳۰	گماردن منشی مرد برای مدیران مرد و منشی زن برای مدیران زن در دانشگاه
ارزشیابی دانشجویان بالاتر از اعضای هیأت علمی است	3.0661	متفاوت	یکسان	۳۱	نظارت بر صلاحیت هیأت مؤسس تشکلهای دانشجویی
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0548	متفاوت	یکسان	۳۲	جذب نیروهای فارغ التحصیل وفادار به نظام در جهاد دانشگاهی
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0502	متفاوت	یکسان	۳۳	جلوگیری از ورود اعضای هیأت علمی مخالف نظام جمهوری اسلامی به دانشگاه از طریق گزینش
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0399	متفاوت	یکسان	۳۴	حذف هر نوع گروه گرایی، سازمان زدگی و حزب پرستی در دانشگاه

یکسان	3.0394	یکسان	یکسان	۳۵	جلوگیری از ورود دانشجویان معاند جمهوری اسلامی از طریق گزینش کنگور به دانشگاه
یکسان	3.0353	یکسان	یکسان	۳۶	جذب اعضای هیأت علمی در دانشگاه که التزام عملی و نظری به نظام اسلامی دارند از طریق گزینش مکتبی
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	3.0344	متفاوت	یکسان	۳۷	جداکردن کتابهای مسأله دار در کتابخانه و دور گذاشتن از دسترس عموم دانشجویان
یکسان	3.0291	یکسان	متفاوت	۳۸	جلوگیری از صدور مجوز برای فعالیت تشکلهای غیر اسلامی در دانشگاه
یکسان	3.0290	یکسان	یکسان	۳۹	جلوگیری از ورود دانشجویان مخالف نظام جمهوری اسلامی به دانشگاه از طریق گزینش کنگور
یکسان	3.0251	یکسان	یکسان	۴۰	نظارت بر انتصاب رؤسای دانشگاهها از سوی دفتر مقام رهبری
یکسان	3.0158	یکسان	متفاوت	۴۱	تردد دانشجویان پسر و دختر از دو درب مجزا در دانشگاه
یکسان	3.0123	یکسان	یکسان	۴۲	قرائت قرآن کریم در شروع هر کلاس درس
یکسان	3.0123	یکسان	یکسان	۴۳	اخراج اعضای هیأت علمی وابسته به احزاب غیر قانونی از دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	2.9891	متفاوت	یکسان	۴۴	نظارت بر روند صدور مجوز انتشار نشریات دانشجویی
یکسان	2.9890	یکسان	یکسان	۴۵	مشارکت روحانیون در مدیریت دانشگاهها
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	2.9696	متفاوت	یکسان	۴۶	جلوگیری از تکوین و گسترش فرهنگ غرب در محیط های علمی توسط اداره حراست
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	2.9692	متفاوت	یکسان	۴۷	جداسازی کتابخانه و مراکز مطالعه دانشجویان دختر و پسر

یکسان	2.9608	یکسان	یکسان	۴۸	اخراج دانشجویان مشهور به فساد و بی بند و باری اخلاقی از دانشگاه
یکسان	2.9588	یکسان	یکسان	۴۹	اخراج دانشجویان وابسته به احزاب العادی از دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	2.9579	متفاوت	یکسان	۵۰	همکاری حوزه و دانشگاه برای اسلامی کردن متون درسی دانشجویان
یکسان	2.9564	یکسان	یکسان	۵۱	جلوگیری از آرایش موی سر و محاسن با سبکهای غیر متعارف دانشجویان توسط شورای فرهنگی دانشگاه
یکسان	2.9505	یکسان	یکسان	۵۲	استفاده از مقنعه بلند و ضخیم با رنگهای متین توسط زنان در دانشگاه
یکسان	2.8938	یکسان	یکسان	۵۳	تأیید تصمیم اخراج اعضای هیأت علمی از دانشگاه از سوی دفتر مقام رهبری
یکسان	2.8900	یکسان	یکسان	۵۴	مراقبت از بیمار زن بوسیده پرستار زن و بیمار مرد بوسیده پرستار مرد در بیمارستان
ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است	2.8861	متفاوت	یکسان	۵۵	جداسازی محل استراحت دانشجویان دختر و پسر در محیط دانشگاه
یکسان	2.8853	یکسان	یکسان	۵۶	خاکسپاری اجساد مطهر شهدا و نصب تینس آنان در درون دانشگاهها توسط شورای فرهنگی
یکسان	2.8851	یکسان	یکسان	۵۷	جلوگیری از پوشیدن لباسهای تنگ در محیط دانشگاه
یکسان	2.8732	یکسان	متفاوت	۵۸	راه اندازی گروه معارف اسلامی در دانشگاهها
یکسان	2.8519	یکسان	یکسان	۵۹	جلوگیری از پخش هرگونه موسیقی از گوشی تلفن همراه دانشجویان در دانشگاه از سوی شورای فرهنگی دانشگاه
یکسان	2.8479	یکسان	یکسان	۶۰	نظارت بر رفتارهای سیاسی و مذهبی دانشجویان در درون دانشگاه از طریق کمیته انضباطی
یکسان	2.8431	یکسان	یکسان	۶۱	استفاده از مانتو و شلوار مدل ساده با رنگهای متین برای زنان در دانشگاه

یکسان	2.8317	یکسان	یکسان	۶۲	مشارکت روحانیون در برنامه ریزی درسی دانشگاهها
یکسان	2.7691	یکسان	متفاوت	۶۳	نظارت بر رفتارهای اعضای هیات علمی دانشگاهها از طریق کمیته های انتظامی اعضای هیات علمی
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.7541	متفاوت	یکسان	۶۴	مشارکت روحانیون در تدوین کتب آموزشی دانشگاهها
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.7241	متفاوت	یکسان	۶۵	مشارکت روحانیون برای تدریس دروس اسلامی در دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.7219	متفاوت	یکسان	۶۶	نصب پوستر، عکس، تراکت و توصیه های اخلاقی به دیوارهای دانشگاه که نمادهای شعاراسلامی به وضوح در آنها دیده می شود
یکسان	2.7047	یکسان	یکسان	۶۷	برقراری سهمیه خاص برای سهولت ورود دانشجویان طرفدار نظام جمهوری اسلامی به دانشگاه (رزمنده - بسیجی - نهادهای انقلابی - آزادگان - جانبازان - خانواده شهدا)
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.6838	متفاوت	یکسان	۶۸	جداسازی کلاسهای دانشجویان پسر و دختر
یکسان	2.6578	یکسان	یکسان	۶۹	جلوگیری از همراه داشتن زیور آلات، اشیاء و پوشاک مغایر شتون اسلامی دانشجویان از سوی شورای فرهنگی دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.6077	متفاوت	یکسان	۷۰	اختصاص ردیف های جدا برای نشستن دانشجویان دختر و پسر در کلاس درس دانشگاه
یکسان	2.4967	یکسان	یکسان	۷۱	جلوگیری از تداخل برنامه های آموزشی دانشگاه با اوقات شرعی نماز
یکسان	2.2058	یکسان	یکسان	۷۲	نصب حائل میان نیمکتهای دختران و پسران در کلاس درس دانشگاه
ارزشیابی اعضای هیات علمی بالاتر از دانشجویان است	2.1356	متفاوت	یکسان	۷۳	جلوتر نشستن پسران و پشت سرنشستن دختران در کلاس درس دانشگاه

به طور کلی، ملاحظه مندرجات جدول نشان می‌دهد، ارزشیابی کنشگران دانشگاهی از این اقدامات چندان مناسب نیست و اغلب این شاخصها در حد متوسط یا کمتر از آن ارزیابی شده‌اند. کنشگران دانشگاهی به ۳۰ شاخص گرایش کمی نشان داده‌اند، یعنی این اقدامات را برای اسلامی سازی دانشگاه مفید نمی‌دانند. کنشگران دانشگاهی فقط از ۴ برنامه دستگاههای اداری در دانشگاهها ارزشیابی مثبت دارند.

۳۹ برنامه دستگاههای اداری در دانشگاه نه چندان مورد قبول کنشگران دانشگاهی است و نه چندان گرایش منفی نسبت به آنها نشان داده شده است. یعنی می‌توان گفت کنشگران دانشگاهی نسبت به این ۳۹ برنامه بی تفاوت بودند. ارزیابی نسبی اعضای هیأت علمی (هر چند در حد متوسط) به برنامه های اسلامی ساز دستگاههای اداری در دانشگاهها بیشتر از دانشجویان است یعنی دانشجویان ارزشیابی منفی تری نسبت به اقدامات اسلامی ساز در مقایسه با ارزشیابی اعضای هیات علمی دارند. در اغلب شاخصها یا ارزشیابی مساوی وجود دارد و یا ارزشیابی اعضای هیأت علمی بالاتر از دانشجویان است. عملیات اجرایی اسلامی سازی نظام اسلامی جایگاه مناسبی در افکار کنشگران دانشگاهی نداشته است.

۵) مقایسه میانگین ارزشیابی دانشگاهیان از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس مذهبگویی آن است که میانگین ارزشیابی دو گروه دانشگاهیان سنی و شیعه مذهب، تفاوت معنی داری با یکدیگر ندارد.

۶) مقایسه میانگین ارزشیابی دانشجویان از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس سهمیه ورودی نشان می‌دهد که دانشجویان ایثارگر ارزشیابی مثبتتری از برنامه های اسلامی سازی دانشگاهها داشته‌اند.

۷) تحلیل واریانس ارزشیابی اعضای هیأت علمی از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس مرتبه علمی نشان می‌دهد که تفاوت میانگین ارزشیابی آموزشیاران با استادیاران در سطح

۹۹ در صد اطمینان معنی دار است اما تفاوت میانگین ارزشیابی مرتبه آموزش‌یاری با استاد و دانشیاری معنی دار نیست. در مورد کیفیت تفاوت بین میانگین ارزشیابی‌ها می‌توان گفت ارزشیابی اعضای هیأت علمی با مرتبه مربی و آموزش‌یاری از برنامه‌های اسلامی سازی دانشگاه بسیار بیشتر از استادیاری، دانشیاری و استادی است.

میانگین ارزشیابی آموزش‌یاران حدود ۴۰ نمره بالاتر از میانگین ارزشیابی استادیاران و ۱۰ نمره بالاتر از میانگین دانشیاران و استادان است. کمترین ارزشیابی از برنامه‌های اسلامی سازی به مرتبه استادیاری تعلق دارد. ترتیب میانگین سه گروه عبارتند از:

مرتبۀ علمی	میانگین ارزشیابی
مربی آموزش‌یار	۴۶۹
استاد و دانشیار	۴۵۹
استادیار	۴۲۹

شاخص گروه همگن اول استادیاران با کمترین میانگین ارزشیابی هستند و شاخص گروه همگن دوم مربی آموزش‌یاران با بیشترین میانگین ارزشیابی می‌باشند. استادان و دانشیاران بینابین هستند و نمی‌توان بطور دقیق این دسته را در یک گروه قرار داد.

۸) تحلیل واریانس ارزشیابی اعضای هیأت علمی از برنامه‌های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس رشته تحصیلی نشان می‌دهد تفاوت میانگین‌ها بر اساس رشته معنی دار است. آنچه از تحقیق استنباط می‌شود آن است که اسلامی سازی محتوای علوم یعنی اسلامی سازی محتوای علوم انسانی، بنظر نمی‌رسد که در محتوای علوم ریاضی و فنی و فیزیک و شیمی و پزشکی و کشاورزی و جنگلداری چیزی به اسم اسلامی و غیر اسلامی مطرح باشد. به همین دلیل اعضای هیأت علمی در رشته‌های علوم انسانی ارزشیابی منفی نسبت به برنامه‌های اسلامی سازی در

مقایسه با سایر رشته‌ها دارند. دانشگاه اگر هم اسلامی بشود تغییری در محتوای رشته استادان غیر علوم انسانی ایجاد نمی‌شود.

جدول رتیب میانگین آمارهای اعطاء هیأت علمی با رشته های عطف از برنامه های اسلامی مادر دانشگاه

گروه همگن	میانگین ارزشیابی	رشته
شاخص گروه همگن ۲	۴۹۸	علوم ریاضی، فیزیک، آمار و کامپیوتر
گروه ۲	۴۸۲	علوم پایه پزشکی (پرستاری، زیست، آزمایشگاه، میکروب، ژنتیک و...)
بینابین	۴۹۴	علوم کشاورزی، جنگلداری و تغذیه
بینابین	۴۵۶	علوم فنی و مهندسی (عمران، برق، مخابرات، مکانیک، مواد، صنایع، شیمی و...)
بینابین	۴۴۶	پزشکی (دندان، دارو، دام)
شاخص گروه همگن ۱	۴۲۵	علوم انسانی و اجتماعی (سیاسی، اقتصاد، حقوق، جغرافیا، تاریخ و...)

۹) تحلیل واریانس ارزشیابی اعضای هیأت علمی از برنامه‌های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس نوع دانشگاه نشان می‌دهد که تفاوت میانگین ارزشیابی از برنامه‌های اسلامی سازی دانشگاه میان اعضای هیأت علمی بر اساس نوع دانشگاه آنها تفاوت معنی داری دارد.

جدول رتیب میانگین آمارهای اعطاء هیأت علمی بر اساس دانشگاه از برنامه های اسلامی مادر

گروه همگن	میانگین ارزشیابی	نوع دانشگاه
گروه همگن ۲	۴۶۳	آزاد اسلامی
گروه همگن ۲	۴۵۶	دولتی وزارت بهداشت
گروه همگن ۱	۴۲۵	دولتی وزارت علوم

دلایل ارزشیابی مثبت اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی از برنامه‌های اسلامی سازی در مقایسه با دانشگاه‌های دولتی حائز اهمیت و بررسی است. مصلحت اندیشی شغلی از یک

طرف و قرار داشتن نسبت بیشتری در رتبه های پایین تر علمی از سوی دیگر می تواند مهم باشد. آنچه در این تحقیق تاثیر گذار بر ارزشیابی بدست آمده تمایل سیاسی و اعتقادات دینی است که اگر اعتقادات و باورهای اعضای هیات علمی دانشگاه آزاد در سطح بالاتری قرار داشته باشد آنگاه می توان پذیرفت که این عامل بر تمایل آنان به اسلامی سازی دانشگاه نیز تأثیر گذار بوده است.

(۱۰) تحلیل واریانس ارزشیابی اعضای هیات علمی از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر

اساس گویش مادری

نتایج آزمون نشان می دهد F فیشر و آزمونهای زیر مجموعه آن معنی دار می باشند . دلایل ارزشیابی کمتر عربها و کردها و لرهای ایرانی از برنامه های اسلامی سازی دانشگاهها در مقایسه با ترک، فارس و گیلکها نیازمند مطالعات جامعه شناختی است .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ترتیب میانگین ارزشیابی اعضای هیأت علمی از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس گویش مادری

گروه همگن			معدل ارزشیابی	گویش مادری
۳	۲	۱		
-	-	+	۳۴۰	عربی
-	+	+	۳۷۶	کردی
-	+	+	۳۸۵	لری
+	+	-	۴۵۲	ترکی
+	-	-	۴۷۴	فارسی
+	-	-	۵۳۴	گیلکی

۱۱) تحلیل واریانس ارزشیابی دانشجویان از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس نوع

دانشگاه

آزمون F فیشر و زیر مجموع های شفه و LSD و سیدک نشان می دهد میانگین ارزشیابی دانشجویان دانشگاه آزاد از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه ۱۸ نمره بالاتر از میانگین ارزشیابی دانشجویان دانشگاههای دولتی (وزارت علوم) است و معنی دار است. دانشجویان دانشگاه آزاد به اسلامی سازی دانشگاه متمایل ترند. دانشجویان وزارت بهداشت در بینابین قرار می گیرند.

۱۲) تحلیل واریانس ارزشیابی دانشجویان از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بر اساس

گویش مادری

آزمون F و آزمونهای متعاقب آن دلالت بر معنی دار بودن تفاوت میانگین ارزشیابی دانشجویان گویشهای مختلف از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه دارد. و این نتیجه با نتیجه ای که از سنجش ارزشیابی استادان بدست آمده یکی است.

پیشنهادهای تحقیق

- راه کار اساسی برای توجیه و همراهی استادان با ایده اسلامی شدن اندیشیده شود. یک ایده این است که در اسلامی شدن دانشگاه به مؤلفه های عام توجه شود. دانشگاه، دانشجو، استاد و علم مذهبی، اسلامی، غیر وابسته و متعهد به نظام اسلامی مورد توجه دانشگاهیان نیست. اما دانشگاه نوآور، بومی، کمک کننده به ایران و دانشگاه ژرف نگر در نگاه دانشگاهیان اولویت دارد. دانشگاهیان، دانشگاه را برای مردم ایران و کشور می خواهند این ویژگی ها در ذات دین و مذهب نیز وجود دارد و عام است.

- دانشگاهیان اسلامی شدن دانشگاه را به عنوان پدیده ای در کنار دانشگاه غیر اسلامی می پذیرند و نه جایگزین آن. اسلامی شدن دانشگاه به سبک امام جعفر صادق (ع) به گونه ای باشد که هر نوع سؤال و نظر و انتقاد و رویه دیگری هم اجازه بروز و ظهور یابد.

- باتوجه به استقبال دانشگاهیان از اعزام به حج عمره این عرصه فرصت مناسبی برای آشنایی بیشتر دانشجویان و استادان با معارف اسلامی و ارتقاء معنویت دانشگاهیان است.

- اصولاً دانشگاهیان از اردوهای زیارتی استقبال می کنند برنامه ریزی بیشتر برای برگزاری اردو، مشارکت دانشگاهیان را در برنامه های اسلامی سازی به همراه خواهد داشت .

- ترویج و توسعه معارف قرآنی از طریق برگزاری دوره ها و کلاسها و جشنواره های قرآنی مورد علاقه دانشگاهیان است برنامه ریزی در این حوزه با موفقیت همراه است.

- در جهت ارزشهای ملی و ایرانی و ارزشهای اصیل و عام اسلامی برنامه ریزی شود مثل معماری سنتی در ساختن مراکز آموزشی، اشاعه تفکر و ارزشهای ایثارگری و معنویت دفاع و ایثار و شهادت.

- دانشگاهیان ارزیابی مناسبی از برنامه های تفکیک میان دو جنس ندارند همچنین تمایلی به دخالت و نظارت بر ظواهر و نوع پوشش ندارند و برنامه ریزی در این جهت قرین با موفقیت نیست. میان دو جنس حساسیت ایجاد نشود .

- دانشگاهیان گرایش بیشتری به دموکراسی سکولار در مقایسه با دموکراسی دینی دارند قابلیت‌های مردم سالاری دینی باید بارور شود اسلامی شدن دانشگاه زمانی میسر است که با ارزشهای دموکراتیک ناسازگار جلوه نکند.

- هر چه تمایل به دین بیشتر باشد ارزشیابی از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه بیشتر می شود. بنابراین بیش از اسلامی شدن دانشگاه به انتقال ارزشهای اسلامی به درون نسل در مدارس و دبیرستانها و خانواده توجه و برنامه ریزی شود .

- دانشگاهیان به بعد اعتقادی و عاطفی دین گرایش زیادی دارند آنان به بعد مناسکی و بعد پیامدی دین در مقایسه با بعد اعتقادی و عاطفی گرایش کمتری دارند. یعنی حضور دین در عرصه اجتماعی و رفتارهای دینی را چندان مهم تلقی نمی کنند. این روند به این باور که دین از سیاست جداست و دین عرفی است نزدیکی بیشتری دارد. تلفیق دیانت و سیاست در عمل باید نشان داده شود .

- دانشگاهیان کاردان بودن رهبران سیاسی را بر مذهبی بودن آنها ترجیح می دهند که باید مورد توجه قرار گیرد.

- اعضای هیات علمی مری و اعضای هیات علمی با مرتبه بالا (دانشیار و استاد) ارزشیابی مثبت تری از برنامه های اسلامی سازی دارند. استادیاران ارزشیابی بسیار پایینی دارند. این گرایش ها در برنامه ریزی مورد توجه قرار گیرد .
- برنامه های اسلامی کردن برای دانشجویان باید متفاوت از استادان باشد .
- استادان علوم انسانی و اجتماعی ارزشیابی کمتری از برنامه های اسلامی سازی دانشگاه دارند. برنامه های اسلامی شدن با جهت گیری متقاعد سازی اعضای هیات علمی و دانشجویان علوم انسانی تنظیم شود چرا که اساس تئوری پردازی به این اجتماع برمی گردد.
- باید متولی اسلامی سازی در دانشگاه مشخص باشد و تقسیم کار مناسب و روشن برای اسلامی سازی انجام شود. چه کسی فعالیت اسلامی سازی را انجام دهد در نتیجه کار تأثیر دارد اگر برگزیدگان هر علم در پی اسلامی سازی باشند نتیجه بهتری گرفته می شود بنابراین از سرآمدان اعضای هیات علمی و دانشجویان نخبه در کار اسلامی سازی استفاده شود.
- دانشگاهیان اسلامی سازی را در کنار شیوه های دیگر توسعه علم می پندارند برای اسلامی سازی لازم است ارتباطات میان دانشگاههای ایران و سایر کشورها گسترش یابد محدود کردن ارتباطات نه تنها دانشگاه را اسلامی نخواهد کرد بلکه باعث عقب افتادن از روند توسعه علم می شود. دانشگاه مستقل به معنای قطع ارتباط و قطع مبادله علمی نیست این جهت گیری نیز اصلاح شود.
- اسلامی سازی نباید به معنای دخالتگری حوزه سیاست در نهاد علم تصور شود. بلکه باید به گونه ای فضاسازی شود که اسلامی سازی دانشگاه نوعی بومی سازی علم تلقی شود.
- یکی از عوامل ناکامی روند اسلامی سازی دانشگاه یا نگرش منفی دانشگاهیان نسبت به این پدیده، سیاسی شدن اسلامی سازی است . بنابراین باید از خصلت سیاسی اسلامی شدن کاسته و بر خصلت علمی و فرهنگی آن تأکید شود.

- به جای تأکید و فعالیت مستقیم برای اسلامی سازی دانشگاه تلاش شود تا گرایش مذهبی و دینی دانشگاهیان حفظ و تقویت شود. چرا که وقتی اعتقادات دینی بالاتر باشد تمایل به اسلامی سازی نیز بیشتر است.

- متولیان اسلامی سازی اگر از مصائب دانشگاه‌های غیر اسلامی تبلیغ کنند نتیجه عکس خواهند گرفت چرا که از نظر دانشگاهیان دانشگاه‌های غیر اسلامی فلاکت بار نبوده است. بنابراین باید این جهت گیری اصلاح شود.

منابع

- خان‌محمدی، کریم (۱۳۸۵). «بررسی فرآیند اسلامی کردن دانشگاه‌ها در ایران (با رویکرد سیاست‌گذاری فرهنگی)»، فصلنامه دانشگاه اسلامی، سال دهم، شماره ۳۱ و ۳۲، صص ۸۱-۱۲۲.
- ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۸۳). دانشگاه ایرانی، درآمدی بر جامعه‌شناسی آموزش عالی، تهران: انتشارت کویر.
- کرمی‌پور، حمید (۱۳۸۱). «جامعه‌تعلیمات اسلامی، پیش‌زمینه تأسیس دانشگاه اسلامی»، فصلنامه دانشگاه اسلامی، سال ششم، شماره ۱۵، صص ۷۷-۵۷.
- گلکار، سعید (۱۳۸۷). دولت و دانشگاه در ایران پس از انقلاب، پایان‌نامه دکتری علوم سیاسی، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- مرتن، ر.ک (۱۳۷۲). «علم و ساختار اجتماعی دموکراتیک»، ترجمه هومن پناهنده، فصلنامه علمی و فرهنگی دفتر دانش، سال اول، شماره ۴.
- مولکی، مایکل (۱۳۷۲). جامعه‌شناسی علم و معرفت، ترجمه حسین کچوئیان.
- Barber, Bernard. (1968). *The Sociology of Science*, International Encyclopedia of the Social Science, Macmillan.
- Mahdi, Ali Akbar. (2003). *Sociology in PST Revolutionary Iran*, journal of Iranian Research and Analysis, Vol 19, No 2, November.
- Merton, R.K. (1973). *Sociology of Science, theoretical and Empirical Investigations*. the University of Chicago Press. Chicago, USA.
- Merton, R.K. (1938). *Science Technology and Society in Seventeenth Century England* Bruges. Belgium: St. Catherine Press.

Evaluation of Iranian academicians on Islamization of niversities: A Comparative Analysis

N. Hashemzahi , B. Mirza

Abstract

Based on exploratory studies the aim of designers of Islamization is achieving to a model in which university, professors, students, and sciences has been some characteristics: independence from the West, commitment to the people of Iran, religious, committed to Islamic Republic of Iran, innovative and etc. To achieve this model in the last thirty years, several administration plans have been done. In this paper, those plans have been evaluated based on academics opinion. In this paper Academics including students and faculty members in Iran that is 1092 students and 592 professors. Evaluation of academic actors from these plans is not suitable and the rate of success of most of these programs is moderate or less. Academic actors believe 30 plans for the Islamization is not useful, only 4 program has been evaluated positively and about 39 programs has been evaluated indifferent. Thus, the academic actors believe Islamization of Universities has not proper position.

Keywords: *Program, college students, professors, Islamization, valuation.*

⁵⁹. Islamic Azad University, Tehran, East Branch, Social Science Department
(no_hashemzahi@yahoo.com).

⁶⁰. Islamic Azad University , Tehran, south Branch chemistry Department.